

HOOFSTUK VIER

NAVORSINGSMETOLOGIE: 'N EMPIRIESE PERSPEKTIEF EN INTEGRASIE VAN DIE NAVORSINGSBEVINDINGE

4.1 INLEIDING

Die doel van die navorsingstudie tot dusver was om 'n teoretiese perspektief op die effek van musiek op die aggressiewe laerskoolkind vanuit 'n Gestaltpelterapeutiese raamwerk te bied. Dié inligting word deur sowel die literatuuroorsig in die vorige hoofstukke as die empiriese studie gereflekteer. Die navorsingsdata en kennis wat tot dusver ingewin is oor musiek as 'n universele kommunikasiemedium en aggressie as verskynsel, asook die hantering daarvan, het geleid tot 'n beter begrip van die kind in die middelkinderjare lewensfase. Die waarde van die Gestaltbenadering as teoretiese grondslag vir toekomstige praktybeoefening is ondersoek en bespreek.

Vanuit die Gestaltpelterapeutiese perspektief is daar vir die praktiese toepassing op die kind se bewussynsvlakte met behulp van sy sintuie gefokus. Vir die doeleindes van hierdie navorsing word die redenasie aangevoer dat indien die kind se emosionele bewustheidsvlak aangespreek word, verbeterde emosionele bevoegdheid sou kon ontwikkel. Dit sou gevvolglik sy selfondersteunende reaksies en gedrag positief kon beïnvloed. Integrasie word bereik wanneer die kind gehelp word om holisties te funksioneer sodat hy sy energie kan gebruik om sy eie behoeftes te bevredig (Blom, 2004:51-53).

Binne die bestek van hierdie hoofstuk wil die navorsing 'n oorsig bied van die navorsingsmetodologie wat in die empiriese studie gebruik is. Die bevindinge van die empiriese gedeelte van die navorsing is met behulp van die eksperimentele enkelstelselontwerp (A-B-A) tydens vyf afsonderlike sessies verkry en sal ook so weergegee word. Die doelstelling en doelwitte van die studie op empiriese vlak sal ook aandag geniet. Inlyn heermee sal die bestaande literatuur as 'n konsepsuele raamwerk in verband gebring word met die gegewens wat verkry is vanuit die empiriese ondersoek sodat die effek van musiek op die aggressiewe gevoelens van die laerskoolkind aangetoon kan word.

Dit het tot gevolg dat behalwe die inleidende opsommings, die kwantitatiewe navorsingsproses vir die empiriese ondersoek met behulp van die aangepaste skematische voorstelling van die kwantitatiewe navorsingsproses in tabelformaat (Tabel 1) uiteengesit sal word. Die verduideliking sal gevolg word met 'n kompakte weergawe van die proses vir die effek van musiek op aggressie (Tabel 2). Daarna volg die navorsingsproduk van hierdie ondersoek, ook 'n prototipe riglyn genoem, om te dien as 'n aanbeveling met die oog op verdere of toekomstige navorsing.

4.2 KWANTITATIEWE NAVORSINGSPROSSES VIR DIE EMPIRIESE STUDIE

Volgens Leedy (in Fouche & Delport, 2002:78) kan die navorsingsproses figuurlik gesproke as spiraalvormig voorgestel word. Dit beteken dat dit begin met 'n probleemstelling en eindig met 'n oplossing vir die probleem. Dit is belangrik vir kwantitatiewe navorsing om die logiese vier elemente van die navorsingsproses wat Babbie & Mouton (in Fouche & Delport, 2002:81-89) voorhou, in gedagte te hou. Dit behels naamlik, die aanvanklike beplanning en die navorsingsprobleem; die formele beplanning, empiriese navorsing deur middel van die enkelstelselontwerp (A-B-A) en die interpretering van die data. Sodra die integrasie van die navorsingsbevindinge en trek van verbande realiseer, duï dit op die voltooiing van die spiraal.

Die volgende **aangepaste skematische voorstelling** van die kwantitatiewe navorsingsproses (Tabel 1:4.2.1, 4.2.2, 4.2.3, 4.2.4 en 4.2.5) behoort die leser se begrip ten opsigte van die proses wat vir die studie benut is sinvol aan te spreek (vergelyk Fouche & Delport, 2002:81-89). Die bogenoemde vier elemente van die navorsingsproses word eerste bespreek en daarna volg die navorsingsproduk, of soos reeds vermeld, 'n prototipe saamgestelde riglyn, in tabelformaat (Tabel 4.2.5). 'n Riglyn ten opsigte van hulpverlening word beskou as 'n gestruktureerde, konsepsuele verwysingsraamwerk wat volgens Correll (1983:114-167) gebaseer is op teoretiese uitgangspunte, wat afgestem is op die doel en funksie van 'n bepaalde optrede. Die prototipe saamgestelde riglyn is saamgestel vanuit die literatuur en die empiriese ondersoek.

Tabel 1: Aangepaste skematische voorstelling van die kwantitatiewe navorsingsproses

4.2.1 Aanvanklike beplanning van die navorsing en probleemformulering	4.2.2 Formele beplanning	4.2.3 Implementering van die empiriese navorsing	4.2.4 Prosessering van data, interpretering en integrering van bevindinge	
<ul style="list-style-type: none"> Identifisering van navorsingsonderwerp 	<ul style="list-style-type: none"> Insameling van inligting 	<ul style="list-style-type: none"> Voorondersoek vir die implementering van die empiriese ondersoek 	<ul style="list-style-type: none"> Kodering 	
<ul style="list-style-type: none"> Formulering van navorsingsprobleem en hipotese 	<ul style="list-style-type: none"> Navorsingsontwerp en steekproefneming 	<ul style="list-style-type: none"> Verhoudingsbou en oriëntering (sessie 1) 	<ul style="list-style-type: none"> Grafiese voorstelling 	
<ul style="list-style-type: none"> Doelstelling en doelwitte 	<ul style="list-style-type: none"> Metodes van data-insameling 	<ul style="list-style-type: none"> Implementering van enkelstelselontwerp (sessies 2 tot 5) 	<ul style="list-style-type: none"> Verbande tussen literatuur en praktyk 	
<ul style="list-style-type: none"> Klarifikasie met doel van studie 	<ul style="list-style-type: none"> Konstruering van 'n meetbare instrument 			
4.2.5 Aanbieding van die navorsingsproduk				
<ul style="list-style-type: none"> Doelstelling en doelwitte 	<ul style="list-style-type: none"> Spelvorme 	<ul style="list-style-type: none"> Selfbewustheid: Gestaltperspektief 	<ul style="list-style-type: none"> Inherente emosionele vaardighede 	<ul style="list-style-type: none"> Aangehegte hulpmiddels
<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkelings mylpale 	<ul style="list-style-type: none"> Emosionele 	<ul style="list-style-type: none"> Kognitiewe 	<ul style="list-style-type: none"> Sosiale 	<ul style="list-style-type: none"> Fisiële

(Vergelyk ook Fouché en Delport (2002:81-89).)

Die vier elemente in die bogenoemde tabel, word vervolgens bespreek (4.2.1; 4.2.2; 4.2.3 en 4.2.4) waarna 4.2.5 'n Prototipe saamgestelde riglyn wat as die navorsingsproduk beskou word, volg.

4.2.1 Aanvanklike beplanning vir die navorsing en probleemformulering

Vir die aanvanklike beplanning van die navorsing en probleemformulering, het die navorser hoofsaaklik gefokus op die identifisering van die navorsingsonderwerp (Fouché en Delport, 2002:87). Hieruit het die navorsingsprobleem en hipotese voortgevloei, asook die doestelling en doelwitte en uiteindelik die klarifikasie om die doel van die studie uit een te sit. Ten opsigte van die **identifisering van die navorsingsonderwerp** kon hoofsaaklik drie aspekte wat as motivering gedien het, uitgesonder word, naamlik, kennisname van bestaande navorsing, die navorser se praktiese ervaring en konsultasie met kundiges op 'n informele vlak. Die verloop van hierdie deel van die navorsingsproses word vervolgens kortliks aan die leser voorgehou.

Volgens Mouton & Marais (in Fouché, 2002:113) bestaan die **probleemformulering** uit drie belangrike komponente, naamlik, die selektering van die eenheid van ontleding, navorsingsdoelstelling en -doelwitte asook watter navorsingsbenadering, kwalitatief of kwantitatief, gevvolg gaan word. Oorhoofse probleme wat vir hierdie studie geïdentifiseer is, is naamlik die emosionele- en gedragsprobleme by kinders in kleuterskole en skole wat tans ernstige afmetings aanneem. In die totale ontwikkeling van die laerskoolkind word die waarde van die emosionele komponent onderskat en is aggressie oor die algemeen 'n probleem. In die ouerhuis en skool is die reaksie op aggressie negatief en daar word nie voldoende aandag gegee aan die nodige beginsels daarvan nie (De Klerk & Le Roux: 2003:10). Omdat aggressiewe emosies en gedrag by die laerskoolkind 'n impak op die ouers, maats, onderwysers en die kind self het, is dit nodig om daaraan aandag te gee. Daar bestaan sover vasgestel kon word tans min navorsing ten opsigte van die waarde van musiek en die benutting daarvan om aggressiewe emosies en gedrag aan te spreek. Kortom: Daar bestaan tans nie navorsingsdata vir 'n teoretiese basis met 'n Gestalspelterapeutiese vertrekpunt - wat die effek van musiek aantoon waar dit benut was om aggressiewe gedrag by laerskoolkinders aan te spreek - wat **die navorsingsprobleem** wat hierdie studie rig, aanspreek nie.

'n Belangrike aspek van die navorsingsproses binne 'n **kwantitatiewe studie** is die **formulering van 'n hipotese**. Kerlinger (in De Vos, 2002:35) definieer dit soos volg: "Hypotheses is a conjectural statement of the relation between two or more variables". Hy noem verder dat 'n hipotese altyd in 'n verklarende vorm weergegee word en dui die verhoudings, wat of spesifieker of algemeen kan wees, tussen twee veranderlikes aan.

Die hipotese wat vir hierdie studie geformuleer is, is dat indien musiek binne 'n Gestaltpelterapeutiese raamwerk as hulpmiddel gebruik word, dit 'n positiewe effek sal hê op die aggressiewe laerskoolkind.

Soos in die algemene inleiding aangetoon is, is die **navorsingsdoelstelling** 'n verkennende en beskrywende ondersoek na die effek van musiek op die aggressiewe laerskoolkind vanuit 'n Gestaltpelterapeutiese raamwerk. Uit bogenoemde doelstelling het die volgende **doelwitte** vir die studie voortgevloei, naamlik, om:

Eerstens 'n literatuurstudie te onderneem ten opsigte van die:

- oorsake van aggressie as verskynsel;
- benuttingswaarde van musiek as 'n universele kommunikasiemedium;
- Gestaltperspektief op musiek en aggressie; en
- invloed van aggressie en musiek op die kind in die middelkinderjare.

Tweedens is die doelwit om die effek van musiek op aggressie te toets. Dit is gedoen deur middel van die eksperimentele A-B-A-ontwerp en vyf afsonderlike sessies met Graad 4 leerders van Onze Rust Laerskool. 'n **Derde** doelwit is om 'n prototipe riglyn saam te stel vir hulpverlening en praktykbeoefening asook aanbevelings te maak oor die effek van musiek op die aggressievlekke by die kind in die middelkinderjare.

Vir die klarifisering met die doel van die ondersoek het verskeie aspekte 'n rol gespeel. Vanuit die navorsingsdoelstelling, soos reeds uiteengesit, word 'n konsepsuele teoretiese raamwerk benodig om as basis vir praktykbeoefening vir praktiserende spelterapeute te dien. Die rol en betrokkenheid van die navorser, bestaande opleiding, kennis en praktykervaring en die paradigma het as vertrekpunt gedien. Vanuit 'n eksistensiële-fenomonologiese perspektief wat gebaseer is op die aanname dat 'n individu binne die konteks van sy voortdurende verhouding met sy omgewing verstaan moet word, bly die individu homself herontdek, aldus Corey (2001:196). Mouton (in Zaayman, 2003/4:8) se standpunt naamlik, dat die proses van navorsering 'n voortdurende interaksie tussen die navorser en die sosiale omgewing insluit, is dus ook hier van belang. Bless & Higson-Smith (in Fouché, 2003:99) en Mouton (2001:27) sluit hierby aan wanneer hulle die volgende standpunt huldig, naamlik: "...as study is more likely to be useful if the topic is selected because... of personal interest to the researcher." Vanuit die Gestaltteorie word op die kind se direkte ervaring van die hier-en-nou

gefokus, eerder as om op 'n abstrakte wyse oor die situasie gesprek te voer. Analisering en interpretering is nie die doel nie, maar eerder dat die kind 'n verhoogde bewustheidsvlak kan ontwikkel, kontak met sy omgewing kan maak, selfverantwoordelikheid en selfondersteuning kan bereik.

Die navorsers se persoonlike belangstelling in en ervaring van musiek, asook die bewustheid van die effek van musiek vanuit gesinsverband, het bygedra tot die behoefte om meer te wete te kom oor die rol en waarde van musiek, asook die kind se selfbewussyn en gedragreaksies wanneer hy aggressie ervaar. Wat die studie verder gerig het, was die bewuswording van die navorsers se behoeftes as gevolg van bestaande literatuur, konsultasie op informele vlak, asook praktykervaring, waar die onvermoë van kinders wat vir terapie verwys word om hul aggressiewe gevoelens beter te kan hanteer, opvallend was.

Die impak wat aggressiewe gedrag op sowel die laerskoolkind as sy ouers, maats en onderwysers het, maak dit nodig om aandag te gee aan die oorsake, moontlike gevolge en die hantering van aggressie. Dit staan ook bekend as 'n voorondersoek oor 'n langer periode en dien as voorbereiding vir die werklike navorsing. Die Gestaltbenadering is as teoretiese basis gekies, vanwee die toepasbaarheid daarvan in die werk met kinders. Die navorsers kennis en begrip daarvan tydens die nagraadse opleiding het ook die keuse van die benadering beïnvloed asook praktykervaring met kinders, wat nadat hul die Gestaltpelterapeutiese proses deurloop het, daartoe in staat was om hul eie proses en dus hul aggressiewe gevoelens op sosiaal aanvaarbare wyses aan te pas en uit te druk. Die navorsers teoretiese kundigheid moes verbreed word ten opsigte van die Gestaltperspektief op musiek as 'n hulpmiddel en kommunasiemedium en die effek daarvan op die aggressiewe laerskoolkind. Verdere navorsing oor die toepassing hiervan in die Gestaltpelterapeutiese opset vir hulpverlening aan die kind word in vooruitsig gestel.

4.2.2 Formele beplanning

Tydens **die formele beplanning van die empiriese ondersoek** is daar gefokus op die insameling van inligting, die navorsingsontwerp, metodes van data-insameling en -

analise asook die konstruering van 'n meetbare instrument. (Vergelyk ook Fouché & Delport, 2002:85.)

Vir die **insameling van inligting** beklemtoon Fouché & Delport (2002:127) en Mouton (2001:86-87) die noodsaaklikheid van 'n **literatuuroorsig** wat ten doel het om die navorser behulpsaam te wees met 'n duideliker begrip vir die aard en betekenis van die probleem wat vir die studie geïdentifiseer is. Die literatuurstudie, praktykervaring en gesprekke met professionele persone vorm 'n baie belangrike en integrale deel van die navorsingsproses. Tydens die kwantitatiewe navorsingsproses word die literatuur verken en inligting ingewin, ten einde 'n gesikte wyse te vind om die probleem aan te spreek. Behalwe om nuwe teoretiese kennis te bekom, was die bestaande bogenoemde bronne wat benut is ook bruikbaar om leemtes vir praktykbeoefening vas te stel. Waardevolle inligting wat vanuit die literatuurstudie na vore gekom het, dui daarop dat die kind in die middelkinderjare lewensfase emosioneel oor bepaalde vermoëns behoort te beskik. Hy behoort in staat te wees om emosies van woede, hartseer en vrees te erken en op 'n kognitiewe vlak suksesvol te wees met probleemoplossing, verantwoordbare gedrag en reaksies. Dit het egter geblyk dat die bewusmaking van emosionele vermoëns ook moet plaasvind.

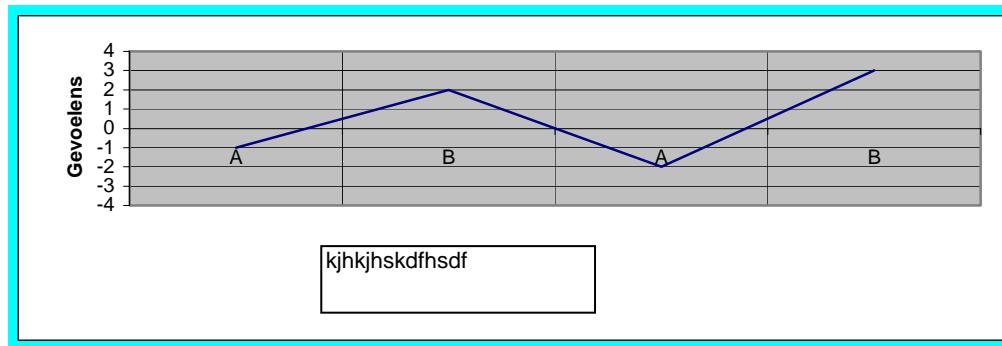
Deur middel van hierdie deel van die kwantitatiewe ondersoek is verder vasgestel dat die Gestaltbenadering 'n toepasbare praktiese benadering is en is 'n konsepsuele raamwerk saamgestel en kon die empiriese studie prakties gerig word. Eksplorering ten opsigte van die benutting van spel as 'n kommunikasiemedium met die kind, verskillende spelvorme en met musiek as 'n hulpmiddel, het die insameling van bruikbare inligting moontlik gemaak.

Soos reeds in die inleidende hoofstuk uiteengesit is, verwys die **navorsingsontwerp** na die navorser se plan waarvolgens data ingesamel en geanalyseer word, aldus Strydom (2002:154). Huysamen (1993:11) en Mouton (2001:55) verwys na die navorsingsontwerp as: "... die bloudruk of plan waarvolgens inligting ingewin gaan word om op geldige en mees ekonomiese wyse die navorsingshipotese te ondersoek". Dit behels dus besluite oor die wenslikheid van 'n ingreep of nie, en indien wel, hoe dit uitgevoer gaan word; naamlik hoeveel groepe gebruik gaan word en op watter wyse die proefpersone bekom gaan word asook of dit in 'n laboratorium of natuurlike omgewing uitgevoer gaan word.

Die navorsing se plan of bloudruk waarvolgens inligting ingewin is, het die volgende behels:

- Die voorafgaande kriteria tydens steekproefneming, en wat deurgaans gegeld het, was die respondent se ouderdom en dat hulle in dieselfde skool en klas moes wees. Daar was veertien meisies en twaalf seuns wat geslag betref. Verder was daar een Kleurling, een Swart persoon en die res was Blank.
- Die ses-en-twintig tienjarige Graad 4-leerders uit dieselfde klas, is vir die doel van die navorsing deur middel van **doelgerigte steekproefneming** geselekteer. Volgens Huysamen (1993:46) is hierdie vorm van steekproefneming 'n belangrike soort nie-waarskynlikheidsteekproef met spesifieke kriteria. Aspekte wat nie as 'n voorvereiste gestel was nie, was byvoorbeeld geslag, ras en akademiese vlak. Die leerders van Onze Rust Laerskool in Bloemfontein is as verteenwoordigend van die relevante populasie beskou en is gekies om as eksperimentele groep tydens die empiriese ondersoek, te dien.

Die **metodes van data-insameling** ten opsigte van die empiriese ondersoek, het daartoe geleid dat die bloudruk wat in die vorige stadium beslag gekry het, tot uitvoer gebring kon word, volgens Huysamen (1993:13). Vir die doeleindes van hierdie studie is, behalwe vir die literatuurstudie, ook van die **basiese eksperimentele enkelstelselontwerp** gebruik gemaak, wat met die subontwerp A-B-A voorgestel kan word. (Vergelyk ook Du Plessis, 1994:122.) Dit dui daarop dat twee vergelykings, tussen die eerste basislyn en intervensie en tussen intervensie en die tweede basislyn, moontlik gemaak word. Die subontwerp kan ook aangepas word na 'n A-B-A-B voorstelling, waar die eerste A-B-ontwerp herhaal word. Skematies kan die enkelstelselontwerp (A-B-A) wat vir hierdie ondersoek se data-insameling benut is, naamlik, die aangepaste subontwerp A-B-A-B, soos volg voorgestel word:

Figuur 3: Skematische voorstelling van die toegepaste A-B-A-B subontwerp.
(Aangepas uit Du Plessis, 1993:128)

Tydens die **konstruering van 'n meetbare instrument** is die stappe van die enkelstelselontwerp (A-B-A) gekies om vir die empiriese ondersoek, toe te pas. Vir die doeleindes van die insameling van inligting vir hierdie studie is die aangepaste subontwerp (A-B-A-B) toegepas. Die term **enkelstelselontwerp** duif op die bestudering van 'n enkele onderwerp wat verskeie kere herhaal is. Dit is 'n nougesette metingsproses, volgens Du Plessis (1994:55), wat op 'n herhalende grondslag geïmplimenteer word ten einde die resultate van intervensie deur middel van kwantitatiewe data te evalueer. Vir die doeleindes van hierdie navorsing is in elkeen van die vyf sessies die tema van musiek en aggressie aangespreek. Barker, Mark, Mitchell & Jolly (in Strydom, 2002:151) gebruik die term enkel-onderwerp-navorsing en dit kan, behalwe vir die groep laerskoolkinders as proefpersone, wat as kliëntsisteem benut is, ook 'n individu, gesin, organisasie of gemeenskap insluit. Dit is 'n ideale wyse vir effektiewe intervensie of, soos ook vir die doeleindes van hierdie studie, die manipulering van onafhanklike veranderlikes.

'n Belangrike bydra word deur Mitchell & Jolly (in Strydom, 2002:151) gelewer deurdat hulle noem dat hierdie werkwyse ander onafhanklike veranderlikes buiten die intervensie, uitskakel. Die ontwerp word gekenmerk deur 'n eksperimentele karakter wat op verskeie maniere aangewend kan word en verskillende vorme kan aanneem. Tydens die eksperimente vir hierdie navorsing is die aktiwiteite met musiek as speltegniek en hulpmiddel ondersteun deur middel van 'n video, fiktiewe verhale, tekeninge en klanke. Dié vorme van aanbieding het gesprekvoering gestimuleer. Volgens Huysamen (1993:24) "... is die doel met eksperimentele navorsing om te bepaal of een of meer spesifiek gekose veranderlikes, bekend as die *onafhanklike veranderlike*, 'n ander

veranderlike, die *afhanklike veranderlike*, beïnvloed." Die waarde van hierdie ontwerp lê huis in die mate waarin die onafhanklike veranderlikes beheer kan word, waardeur potensiële verwarring verminder word en die interne vertrouenswaardigheid verhoog word, aldus Huysamen (1993:24).

Die **voordeel** van die enkelstelselontwerp is, aldus Strydom (2002:161-162) en die navorser self, dat dit 'n selfdoen-prosedure is. Resultate is onmiddellik beskikbaar aangesien dit 'n direkte vorm van navorsing is. Wysigings kan te enige tyd gedurende die toepassing gemaak word en hipoteses wat ten doel het om oorsaaklikheid tussen veranderlikes aan te toon, kan getoets word. Dit was moontlik om na afloop van elke eksperiment te evalueer of dit die gewenste uitwerking gehad het omdat die resultate onmiddellik beskikbaar was. Wysigings is dienooreenkomsdig vir die volgende eksperimentele sessie gemaak.

Daar is ongelukkig ook, volgens Strydom (2002:161-162) en Du Plessis (1994:126), **nadele** tydens die benutting van hierdie ontwerp en dit sluit die volgende in, naamlik, dat dit moeilik vir een persoon is om aan beide rolle - as navorser en praktisyen - te voldoen, aangesien die enkelstelselontwerp ten doel het om teorie en praktyk te integreer. In die navorsersrol vir die doeleindes van hierdie studie, is deeglike voorbereiding benut ten einde beide rolle so goed as moontlik te hanteer. Die feit dat die eksperimente herhaal kon word, word ook as positief beskou. Dit mag soms ook kunsmatig voorkom, aangesien die verskeidenheid wat daar in werklikheid bestaan, dikwels beperk word wanneer veranderlikes op 'n wetenskaplike wyse gemeet word. 'n Verdere argument bestaan dat daar geen geldige gevolgtrekkings by die enkelstelselontwerp gemaak kan word nie, omdat veralgemening moeilik is.

Die **afhanklike veranderlike** vir die doeleindes van hierdie studie, is die aggressiewe laerskoolkind. Vanuit 'n Gestaltbenadering en vir praktykdoeleindes is die uitgangspunt dat bewustheid van aggressie en woede op sig self kan lei tot verandering. Ten einde verdere afhanklike veranderlikes, soos die respondent se omgewing by die huis en skool, uit te skakel, is geëksperimenteer met aggressie en is daarna getoets of musiek 'n effek het. Die moontlikheid dat omstandighede by die huis of in die skoolopset kon verbeter, soos dat 'n ouer of onderwyser byvoorbeeld nie meer verbaal-aggressief oorkom nie, is hierdeur uitgeskakel. As navorser is dit belangrik om te vermeld dat

indien omstandighede tuis of op skool verander, dit die kind se sosialisering positief kan beïnvloed. Dit is egter vanuit 'n Gestaltperspektief en, aldus Wait, Meyer en Loxton (2003:126), nie moontlik om die verskeie terreine, naamlik, die emosionele, kognitiewe en morele van mekaar te skei nie. (Vergelyk ook Schoeman, 2001:14-17.) Elke kind is 'n unieke menslike wese met sy eie proses of temperament en kwaliteite wat eie is aan die lewensfase waarin hy is en wat ook sy funksionering beïnvloed. Dit is ook as **moontlike probleemareas** geïdentifiseer, met ander woorde, as moontlike veranderlikes waaraan die gevolg toegeskryf sou kon word en wat die uitkoms sou kon beïnvloed.

Musiek as 'n **onafhanklike veranderlike** is gebruik ten einde 'n ontspanne atmosfeer te skep, spanning te verminder en aggressie te affekteer. Die musiek wat gebruik is, het bestaan uit sowel die keuse van die Graad 4-leerders as dit waarna die navorser graag luister.

Die konsep van 'n **basislyn** is uniek aan die enkelstelselontwerp en dui volgens Arkava, Lane & York (in Strydom, 2002:152) op die periode van data-insameling wat die implementering van die intervensie voorafgaan. Marlow en Ruben & Babbie (in Strydom, 2002:153) beskou die basislyn as 'n fase van kontrole wat dieselfde funksie vervul as dié van 'n kontrolegroep binne 'n eksperimentele studie. Tydens elke eksperiment is die groep proefpersone se basislyn bepaal deurdat hulle hul gevoelens deur middel van gesiggies wat aggressie of kwaad, hartseer, vrees, blyheid of trots voorstel, kon projekteer. Na die intervensie-fase is die basislyn deur middel van dieselfde tegniek herhaal. Die hoogtepunt van die enkelstelselontwerp is die verskillende fases, aldus Strydom (2002:153), wat naamlik die basislyn, die intervensie asook 'n terugkeer-beweging na die basislynfase, insluit.

Daar is verder 'n hele aantal moontlike ontwerpe wat gebruik kan word, naamlik, die gevallestudie wat gekoppel is aan die basiese enkelstelselontwerp, basiese eksperimentele enkelstelselontwerp, meervoudige ontwerpe, ontwerpe betrokke by veranderinge in intervensie, meervoudige komponentontwerpe asook komplekse ontwerpe, aldus Du Plessis (1994:122-123). Vir die doeleindes van hierdie studie is die basiese eksperimentele ontwerp (A-B-A) gekies waartydens die eerste basislyn na intervensie met die tweede basislyn vergelyk is.

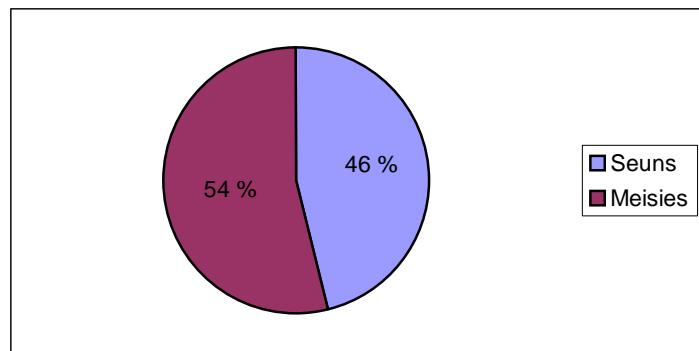
Met behulp van die onafhanklike veranderlike is die beplande **intervensie-fase** geïmplimenteer. Die intervensie, met musiek as speltegniek en hulpmiddel, het bestaan uit verskeie projektiwe spelvorme, soos ontspannende, kreatiewe, drama- en bibliospel, om aggressie en ander gevoelens by die groep kinder-respondente te identifiseer. Vanuit die Gestaltbenadering is daar vyf spelvorme (Ferreira en Read, 2004:227-233) wat gebruik kan word, naamlik: ontspannende spel, assessoringspel, bibliospel, gedramatiseerde spel en kreatiewe spel. Die navorsing het hierdie vyf vorme van spel met musiek as 'n hulpmiddel gekombineer om die effek daarvan op aggressie vas te stel.

Aangesien hierdie ondersoek nie kwalitatief van aard is nie, word daar ook nie op die Gestaltpelterapieproses as sulks gefokus nie. Die doel van musiek as 'n hulpmiddel sou, aldus die navorsing, 'n aanduiding kon gee van die benuttingswaarde daarvan. Verhoudingsbou is 'n belangrike aspek van die Gestaltproses en om hierdie rede is gesprekvoering informeel hanteer. Ontspannende spel is gebruik ten einde die kind te laat ontspan, bewus te maak van sy sensoriese modaliteite asook fisies kontak te maak. (Vergelyk Ferreira & Read, 2004:227; Schoeman, 1996:53-54; Oaklander, 1988:124-125) Assessoringspel word as 'n belangrike vorm van spel, waarin die kind se kognitiewe, perspetuele, emosionele, kultuuragtregond, gedrag en motivering geobserveer kan word, beskou (Ferreira & Read, 2004:228). Assessoringspel is gebruik om aggressie en ander gevoelens by die groep kinder-respondente te identifiseer. Bibliospel is as hulpmiddel gebruik in enige vorm van die geskrewe woord of audio-visuele materiaal (Vergelyk Ferreira & Read, 2004:229; Van der Merwe, 1996:108-127). In gedramatiseerde spel is van rollespel gebruik gemaak en in kreatiewe spel is aspekte van kunsterapie, soos tekeninge op 'n vel papier of papierbord, ingesluit (Ferreira & Read, 2004:232-233; Van der Merwe, 1996:14-15). Die Gestaltpelterapeut kan egter tydens die terapeutiese proses deurentyd van musiek as hulpmiddel gebruik maak. Die bedoeling is dus om gedurende hulpverlening met behulp van verskeie aktiwiteite en spelvorme te fokus op die kind as geheel.

4.2.3 Implementering van die empiriese studie

As deel van die voorondersoek vir die implementering van die empiriese studie het die navorsers die klas besoek met die doel om die dinamiek van verhoudings tussen die moontlike proefpersone onderling en tussen hulle self en hul onderwyseres waar te neem. Verskeie navorsers (Joyce & Sills, 2001:173-174; Yontef, 1993:27-28; Oaklander, 1988:285-290) maak melding van die gebruik van groepe. Hoewel nie terapeutes van aard soos in Gestaltgroepterapie nie, beskou hulle dit as 'n geleentheid vir die groep om bewus te raak van hul emosies en die uitdruk daarvan, asook respons en die eksperimentering met nuwe gedrag. Tydens hierdie lewensfase kan die kind in 'n groep sy leefwêreld uittoets en daarvan leer waardeur hy sy emosionele, sosiale, intellektuele en fisiese ontwikkelingsvlakke deur kontakmaking kan ontwikkel.

Tydens die voorondersoek, wat 'n informele besoek aan die klas behels het asook vir die formele empiriese proses, het die geslagverspreiding, veertien meisies en twaalf seuns, soos volg daar uitgesien:

Figuur 4: Geslagsverspreiding van die groep kinder-respondente

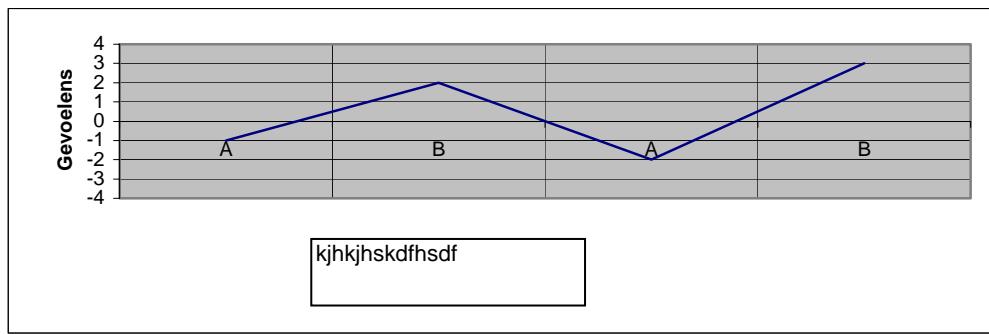
Na afloop van die informele voorondersoek het sessie een gerealiseer wat verhoudingsbou en oriëntering ten opsigte van emosies ten doel gehad het. Vervolgens word die uiteensetting asook die bespreking van die verloop van sessie een duidelikheidshalwe in tabelformaat weergegee.

Tabel 2: Die verloop van sessie een

SESSIE 1 - TEMA: Verhoudingsbou en oriëntering
DOEL: Om verhoudings te bou tussen kinder-respondente in die groep en om hulle te oriënteer ten opsigte van emosies as sodanig.
DOELWITTE: Om kinders bewus te maak van:
<ul style="list-style-type: none"> • onderlinge verhoudings • emosies soos byvoorbeeld blydskaap, kwaad, hartseer, trots en vrees • musiek as 'n hulpmiddel om emosies uit te druk; • en in staat te stel om emosies te kan identifiseer
HULPMIDDELS: Koorante, stoele, musiek, papierborde en skryfbehoeftes.
Aktiwiteit 1
"Musical chairs" word gespeel met musiek van die respondent se keuse, naamlik, Loslappie. Daarna volg die koerantdans op Hi-di-di Hi-di-do van Nicolis Louw. Almal staan in 'n kring met 'n stuk koerant. Een respondent staan in die middel en voer 'n dans uit wat die res moet naboots. Die een in die middel wys 'n volgende deelnemer aan wat sy dans dan kom uitvoer. Dit is 'n ontspannende spel met 'n fisies-sensoriese en sosiale fokus (bewegings en sintuie).
Aktiwiteit 2
Elkeen sit op 'n stoel en luister na 'n opname van die see. Dit is 'n ontspannende spel met 'n fisies-sensoriese fokus.
Aktiwiteit 3
<ul style="list-style-type: none"> • Die navorsor oriënteer die respondent ten op sigte van die gevoelens soos blydskaap, kwaad, hartseer, trots en vrees. • Die groep kinder-respondente, bestaande uit ses-en-twintig, is in vier groepe van vyf elk en een groep van ses elk volgens die respondent se keuse, ingedeel wat elk 'n emosie verteenwoordig. • Kreatiewe spel: Elke emosie word op 'n papierbord aangebring volgens die respondent se keuse. (Emosionele fokus) • Dramaspel: Die groep besluit op watter wyse hul die emosie kan uitbeeld sodat die ander groepe kan waarneem watter emosie hul verteenwoordig. (Kognitiewe en emosionele fokus) • Gesprekvoering oor hul belewenisse (Kognitiewe en emosionele fokus).

Vervolgens word 'n weergawe **van die implementering van die enkelstelselontwerp** wat by wyse van vier eksperimente tydens verskeie sessies benut is, weergegee. Die wyse waarop inligting ingesamel is by die groep kinder-respondente word aan die hand van Figuur 5 uiteengesit ten einde die effek van musiek op aggressie in 'n lyngrafiekformaat aan te toon. Hierna volg die bespreking daarvan.

Figuur 5 (lyngrafiek) dui die wyse waarop inligting ingesamel is tydens sessie twee.

Figuur 5: Insameling van inligting by wyse van die toegepaste eksperimentele enkelstelselontwerp (A-B-A-B) tydens sessie 2
(Aangepas uit Du Plessis, 1993:128)

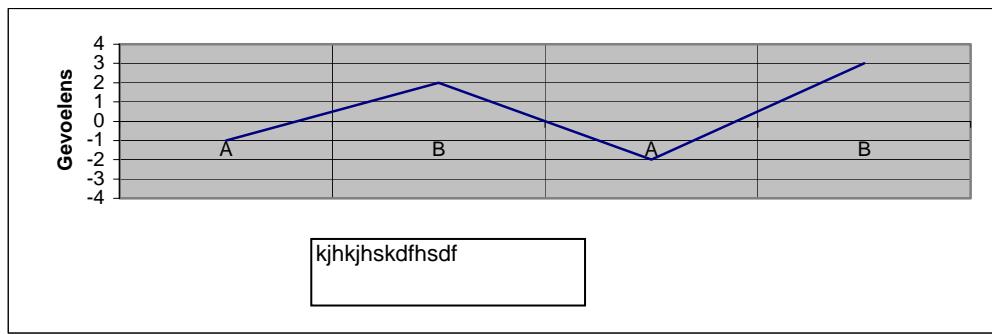
Elke eksperimentele sessie is begin met 'n basislyn waartydens die kinder-respondente hul gevoelens met behulp van die gevoelsgesiggies weergegee het. Volgens Oaklander (in Blom en Dhansay, 2004:257) kan die teken van gevoelsgesiggies die volgende waarde inhoud: "...to draw happy, sad, scared or angry feelings (or faces), can lead to the projection of their unexpressed emotions." Die intervensie waar 'n fiktiewe verhaal: die vliegtuig wat neerstort (Bylaag D) benut is, het hierna gevvolg. Na afloop van die intervensiefase het 'n volgende basislynfase met gevoelsgesiggies gevvolg en daar na het die intervensiefase met musiek gerealiseer.

Vervolgens word 'n uiteensetting gegee van die verloop van sessie twee. Die bespreking van die sessie se tema, doelstelling, doelwitte, hulpmiddels en aktiwiteite word duidelikheidshalwe in tabelformaat weergegee. Die respons van die proefpersone word in Tabel 7 ('n Kompakte weergawe van die proses vir die effek van musiek op aggressie) aangedui.

Tabel 3: Die verloop van sessie twee

SESSIE 2 - TEMA: Emosionele bewuswording
DOELSTELLING: Om respondent se bewustheid van aggressie te verhoog en waar te neem of musiek 'n effek daarop het.
DOELWITTE: Om respondent se bewustheid te verhoog deur: <ul style="list-style-type: none"> • die voorlees van 'n fiktiewe verhaal van 'n vliegtuig wat neerstort; • middel van 'n appéel op hul sintuie deur musiek wat hard en sag gespeel word; • die effek van musiek
HULPMIDDELS: Kopieë van die fiktiewe verhaal, musiek en CD-speler, papier en skryfbehoeftes.
<p>Aktiwiteit 1</p> <p>Die groep kinder-respondente word in vier groepe van vyf elk en een van ses elk verdeel. Hul ontvang die opdrag om in 'n kring te staan, mekaar se hande te vat en 'n knoop te maak. Die volgende reëls geld: jy mag nie die maat langs jou se hand vashou nie; jy mag nie met altwee hande aan dieselfde persoon vashou nie en die groep moet eindig in 'n kring waar hul vir mekaar kyk sonder om mekaar se hande te laat los. Die doel hiervan is ontspannende spel met 'n fisies-sensoriese, kognitiewe en sosiale fokus. Hierna is die basislyn bepaal deur middel van gevoelsgesiggies. Kreatiewe spel word benut.</p> <p>Aktiwiteit 2</p> <p>Die navorser verdeel die groep kinder-respondente in 'n nuwe samestelling van vyf groepe en die fiktiewe verhaal word voorgelees. Hierna is dit in die groepe bespreek. Bibliospel met 'n kognitiewe fokus.</p> <p>Aktiwiteit 3</p> <p>Die groep word versoek om gevoelens deur middel van gevoelsgesiggies weer te gee. Kreatiewe spel word benut.</p>

Figuur 6 duï die wyse waarop inligting ingesamel is tydens sessie drie aan.

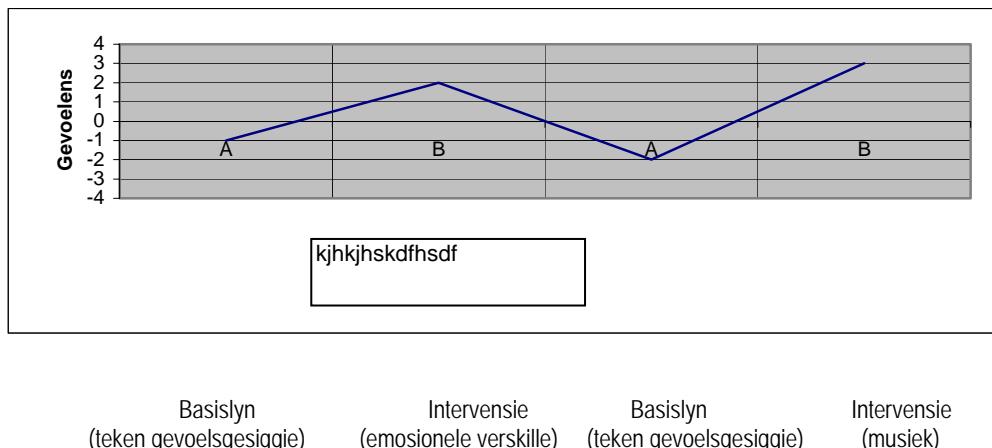
Figuur 6: Insameling van inligting by wyse van die aangepaste eksperimentele enkelstelselontwerp (A-B-A-B) tydens sessie 3
(Aangepas uit Du Plessis, 1993:128)

Die bespreking van die verloop van sessie drie, word duidelikheidshalwe vervolgens in tabelformaat uiteengesit. Die respons tydens hierdie sessie word in Tabel 7 ('n Kompakte weergawe van die proses vir die effek van musiek op aggressie) aangedui.

Tabel 4: Die verloop van sessie drie

SESSIE 3 - TEMA: Emosionele bewuswording (vervolg)
DOELSTELLING: Om waar te neem watter effek aggressie in 'n video op die groep kinder-respondente het.
DOELWITTE: Om bewusheid van aggressie te verhoog deur: <ul style="list-style-type: none"> • te kyk na aggressiewe uittreksels uit 'n video; • 'n kwaad-prent te teken; • musiek te gebruik vir ontspanning
HULPMIDDELERS: Video en televisiestel, papier, skryfbehoeftes, musiek en CD-speler.
Aktiwiteit 1 Die basislyn is bepaal deur middel van gevoelsgesiggies gevvolg deur die beluistering van klanke. Kreatiewe spel word benut met 'n fisies-sensoriese fokus.
Aktiwiteit 2 Daar word gekyk na aggressiewe uittreksels uit Scoobey Doo. Bibliospel met 'n fisies-sensoriese en sosiale fokus volg hierna.
Aktiwiteit 3 Die respondentee gee hulle gevoelens weer deur middel van gevoelsgesiggies en teken hierna 'n prent wat woede uitbeeld. Kreatiewe spel met 'n fisies-sensoriese en emosionele fokus.
Aktiwiteit 4 Musiek van "Sweet People" word gespeel, gevvolg deur die tekening van gevoelsgesiggies deur die kinder-respondente. Hier is gebruik gemaak van kreatiewe spel met 'n emosionele fokus.

Figuur 7 dui die wyse waarop inligting ingesamel is tydens die vierde sessie aan.

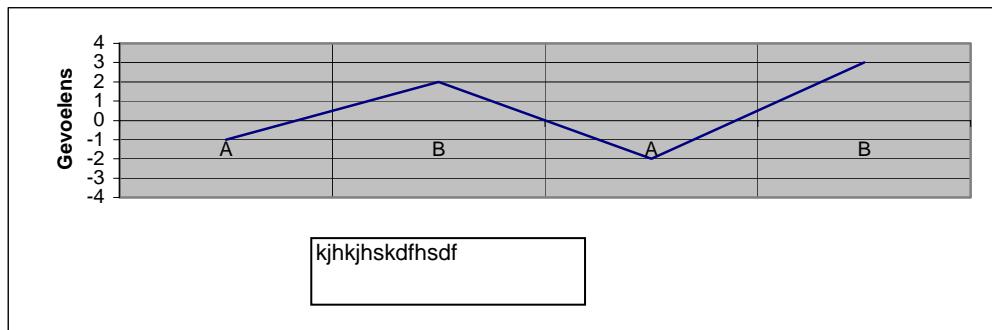
Figuur 7: Insameling van inligting by wyse van die aangepaste eksperimentele enkelstelselontwerp (A-B-A-B) tydens sessie 4
(Aangepas uit Du Plessis, 1993:128)

Duidelikheidshalwe word die bespreking van die verloop van sessie vier in tabelformaat weergegee. Verskeie respons het hieruit gevvolg en wat in Tabel 7 ('n Kompakte weergawe van die proses vir die effek van musiek op aggressie) aangedui is.

Tabel 5: Die verloop van sessie vier

SESSIE 4 - TEMA: Emosionele verskille
DOELSTELLING: Om bewustheid ten op sigte van die verskille in emosionele belewenisse tussen seuns en meisies te verhoog.
DOELWITTE: Om respondentie se bewustheid te verhoog deur:
<ul style="list-style-type: none"> • verskille tussen seuns en meisies se emosionele belewenisse uit te lig; • te bewys dat hierdie verskille aggressie kan aanwakker; • musiek te speel.
HULPMIDDELS: Papier, skryfbehoeftes, musiek en CD-speler
Aktiwiteit 1 Die basislyn word bepaal met behulp van gevoelsgesiggies. Kreatiewe spel word benut.
Aktiwiteit 2 Seuns en meisies word geskei en in aparte groepe word gepraat oor dit wat die ander geslag doen wat aggressie of woede veroorsaak. Hier is met behulp van bibliospel op die kognitiewe en emosionele gefokus. Na afloop van die bespreking gee die respondentie hul gevoelens weer deur middel van die gevoelsgesiggies en word kreatiewe spel benut.
Aktiwiteit 3 Musiek uit die klankbaan van "Chariots of fire" word gespeel waarna die respondentie hul gevoelens weergee deur middel van die gevoelsgesiggies.

Figuur 8 dui die wyse waarop inligting ingesamel is tydens sessie vyf aan.

Basislyn
(teken gevoelsgesigge) Intervensië
(fiktiewe verhaal) Basislyn
(teken gevoelsgesigge) Intervensië
(musiek)

Figuur 8: Insameling van inligting by wyse van die aangepaste eksperimentele enkelstelselontwerp (A-B-A-B) tydens sessie 5
Aangepas uit Du Plessis (1993:128)

Die bespreking van die verloop van die vyfde sessie word vervolgens uiteengesit.

Tabel 6: Die verloop van sessie vyf

SESSIE 5 - TEMA: Fisiële, kognitiewe- en emosionele bewuswording
DOELSTELLING: Om bewusheid te verhoog oor die verband tussen aggressie en fisiële, kognitiewe en emosionele prosesse.
DOELWITTE: Om bewusheid te verhoog deur: <ul style="list-style-type: none"> • 'n fiktiewe verhaal; • waarneming van maats se gesigsuitdrukings; • 'n praktiese werksel, bestaande uit 'n mens-tekening waarop die fisiologiese effek van aggressie en woede geïdentifiseer word; • korttermyngeheue oor die fiktiewe verhaal te toets; • musiek te speel.
HULPMIDDELS: Afskrifte van verhaal, mens-tekening, vrae oor verhaal, musiek en CD-speler.
Aktiwiteit 1 Die basislyn word bepaal met behulp van gevoelsgesiggies en kreatiewe spel.
Aktiwiteit 2 Die fiktiewe verhaal word gelees tot waar "Conrad afval van die Jungle Gym". Bibliospel met 'n kognitiewe, emosionele en sosiale fokus word benut.
Aktiwiteit 3 Respondente fokus op die maat langsaan se gesigsuitdrukking en gebruik daarna gevoelsgesiggies om die maat se gevoelens weer te gee. Elkeen ontvang 'n mens-tekening om aan te dui watter fisiële effek woede of aggressie op elke respondent het. Kreatiewe spel met 'n fisiële-sensoriese en emosionele fokus.
Aktiwiteit 4 'n Snit uit "Chariots of fire" word gespeel waarna die kinder-respondente gevoelsgesiggies benut om hul gevoelens weer te gee.
Aktiwiteit 5 Die fiktiewe verhaal word verder gelees. Seuns en meisies word in aparte groepe verdeel en hul

korttermyngeheue word oor die feite van die verhaal getoets. Die sessie word afgesluit met reëls en alternatiewes vir woede of aggressie.

Aktiwiteit 6

Speel respondentie se musiekkeuse: Hi-di-di Hi-di-do

4.2.4 Prosessering van data, interpretering en integrering van bevindinge

Kodering of data-analisering binne die kwantitatiewe navorsingsproses beteken, aldus De Vos, Fouché & Venter (2002:223), dat die data afgebreek of onderverdeel word in gekonsepsualiseerde eenhede, ten einde antwoorde te verkry oor die navorsingsprobleem en om die hipotese te toets. Die doel van data-analisering word deur Mouton (2001:108) soos volg beskryf: "...to understand the various constitutive elements of one's data through an inspection of the relationships between concepts, constructs or variables, and to see whether there are any patterns or trends ... or to establish themes." Die data word dus vir die analisering en aanbieding daarvan, op 'n nuwe wyse hersaamgestel. Die analisering van die data voorsien nie die antwoorde op die navorsingsprobleem nie, maar wel die interpretasie of verduideliking daarvan, waarna betekenis daaraan gegee sal word.

Die bevindinge kan in teks-, tabel- of grafiekvorm voorgehou word. **Grafiese voorstellings**, volgens De Vos, Fouché en Venter (2002:230), verwys na hulpmiddels of figure om data te illustreer. Dit word gebruik omdat dit visueel effektief is en interpretasie vergemaklik. Vir die doeleindes van hierdie navorsing is teks, tabel en figure as visualiseringsmetode gebruik. Die navorsing is sodoende in staat wees om vanuit die inligting, soos dit versamel is deur middel van verskeie eksperimente, relevante verbande te trek om tot gevolgtrekkings te kom oor die effek van musiek op die aggressiewe laerskoolkind.

Om verbande tussen literatuur en praktyk te trek of interpretering beteken, aldus Mouton (2001:109), onder andere die volgende: "... relating one's results and findings to existing theoretical frameworks and models. Interpretation involves the synthesis of one's data into larger coherent wholes."

Vervolgens word 'n kompakte weergawe van die proses wat benut is vir die effek van musiek op aggressie, in Tabel 7 aangetoon. Daarna volg 'n bespreking van die effek van musiek op die funksionering van die kind vanuit die Gestaltbenadering soos dit tydens die sessies gerealiseer het.

Tabel 7: 'n Kompakte weergawe van die proses vir die effek van musiek op aggressie

Sessie en tema	Doelstelling en doelwitte	Aktiwiteite, spelvorme en fokusareas	Respons
Een Verhoudingsbou en oriëntering	<ul style="list-style-type: none"> Bou van verhouding Leer mekaar ken Vestig grense Laat keuses toe Ontspanne atmosfeer Oriëntering t.o.v emosies Bewustheid van emosies Emosionele uitdrukking 	<ul style="list-style-type: none"> Musical chairs en Koerantdans (Ontspannende spel, sosiale en fisies-sensoriese fokus) Luister na opname van die see (Ontspannende spel, fisies-sensoriese fokus) Teken gevoelsgesiggies op papierborde (Kreatiewe en assesseringspel en emosionele fokus) Mimiek emosies van woede, bang, hartseer, bly en trots (Drama- en assesseringspel en kognitiewe fokus) 	<ul style="list-style-type: none"> Respondente reageer spontaan op musiek deur in 'n kring te begin dans Sommige is so bewus van die sosiale aspek dat hul nie in staat was om te ontspan nie Was in staat om emosies te verwoord en kreatief uit te beeld na bewuswording Was in staat om emosies in rollespel uit te beeld
Twee Emosionele Bewuswording	<ul style="list-style-type: none"> Bou van verhouding Bevestig verhouding Bewustheid Verhoog emosionele bewustheid Selfondersteuning Sensoriese kontak 	<ul style="list-style-type: none"> Maak 'n knoop met hande (Ontspannende spel en fisies-sensoriese, kognitiewe en sosiale fokus) Fiktiewe verhaal van 'n vliegtuig wat neerstort (Biblio- en assesseringspel en kognitiewe fokus) Gevoelsgesiggies (Kreatiewe en assesseringspel en emosionele fokus) Musiek word hard en sag gespeel (Ontspannende en assesseringspel, fisies-sensoriese en emosionele fokus) 	<ul style="list-style-type: none"> Kognitiewe aspek tree na vore deurdat planne gemaak en gesels word. Sodoende word die verhoudings bevestig Nie sensories ingestel nie en gevvolglik verstaan sommige nie die opdrag nie Sommige is sensories ingestel en gee aandag aan baie detail soos die gebruik van kleure Te betrokke by groep gevvolglik teken slegs een meisie 'n gesiggie van woede in reaksie op die harde musiek

Drie Emosionele bewuswording (vervolg)	<ul style="list-style-type: none"> Emosionele uitdrukking Sensoriële kontak Gesprek oor emosies 	<ul style="list-style-type: none"> Luister na klanke (Ontspannende spel en fisiese fokus) Video met agressie (Bibliospel, fisiese-sensoriese, sosiale, kognitiewe en emosionele fokus) Teken gevoelsgesigges en 'n prent van woede (Kreatiewe spel en emosionele fokus) 	<ul style="list-style-type: none"> Temperament en kultuuragtergrond speel 'n rol gevohlik is daar baie verskillende verklarings vir die klanke Vyftien respondentte teken 'n gesigge wat woede uitbeeld Was in staat om emosies uit te druk Tien respondentte beeld hulself in die prent van woede uit
Vier Emosionele verskille	<ul style="list-style-type: none"> Emosionele bewuswording Sensoriële kontak Gesprek oor emosies Projekteer emosies 	<ul style="list-style-type: none"> Luister na musiek (Ontspannende spel, fisiese-sensoriese fokus) 'n Lys van die verskille tussen seuns en meisies se emosionele belewenisse (Bibliospel, kognitiewe en emosionele fokus) 	<ul style="list-style-type: none"> Sensories ingestel en reageer positief op ontspannende spel Positiwe reaksie op en deelname aan gesprekvoering
Vyf Fisiese, kognitiewe en emosionele bewuswording	<ul style="list-style-type: none"> Emosionele bewuswording Sensoriële kontak Gesprek oor emosies Projekteer emosies 	<ul style="list-style-type: none"> Luister na musiek (Ontspannende spel) 'n Fiktiewe verhaal en toetsing van korttermyngeheue (Bibliospel, kognitiewe, emosionele en sosiale fokus) 'n Menstekening en gevoelsgesigges (Kreatiewe spel, fisiese-sensoriese, emosionele fokus) Kyk na die maat langs jou se gesigsuitdrukking (Fisiese en emosionele fokus) 	<ul style="list-style-type: none"> Sensories ingestel op die musiek Die respondentte was in staat om empatie te toon tydens die verhaal en die vrae te beantwoord Hulle het oor die vermoë besik om die fisiese reaksies van woede aan te dui.

Vanuit Tabel 7: ‘n Kompakte weergawe van die proses vir die effek van musiek op aggressie, blyk dit duidelik dat daar deur middel van die sessies verskillende temas aangespreek is om bepaalde doelstellings en doelwitte te bereik. Die groep kinder-respondente se respons dui daarop dat hul, soos bevind in die literatuur, oor vermoëns soos omgee, passie, wysheid, aanpassing en erkenning van gevoelens beskik asook in staat is tot groepsbetrokkenheid, reëlgebondende spel en verhoogde emosionaliteit. Portuurgroepaanvaarding speel ook ‘n belangrike rol. Alhoewel dit hoegenaamd nie ‘n weergawe van die Gestalspelterapeutiese proses is nie, dui die aktiwiteite, die spelvorme en die fokusareas asook die respons wat verband gehou het met die kind se ontwikkelingsareas, daarop dat verskillende vorms van musiek benut kon word om deur middel van projeksietegnieke die effek daarvan vas te stel.

4.2.5 ‘n Prototipe Saamgestelde Gestaltriglyn vir Emosionele Vaardighede

‘n Uiteensetting van die navorsingsproduk word gegee in **Tabel 8: ‘n Prototipe saamgestelde Gestaltriglyn vir emosionele vaardighede** as die navorsingsproduk. Spelterapeute sou dit as ‘n riglyn en hulpmiddel kon benut maar behoort die fase(s), doelstelling(s) en doelwitte tydens die Gestalspelterapeutiese hulpverleningsproses in ag te neem. Die rede hiervoor is dat die aanwending van musiek as ‘n aktiwiteit tydens enige fase met ‘n spesifieke doel aangewend sal kan word. Dit sal bydra tot die kind se verhoogde bewussynsvlakke vir die verskuiwing vanaf omgewingsteun na selfondersteuning en integrasie.

Tabel 8: 'n Prototipe Saamgestelde Gestaltriglyn vir Emosionele Vaardighede

SESSIE 1	VERHOUDINGSBOU EN ORIËNTERING
Doelstelling	Om verhouding te bou tussen die kinders en hul te oriënteer ten opsigte van emosies
Doelwitte	Om kinders bewus te maak van: <ul style="list-style-type: none"> • hul eie gevoelens • musiek as hulpmiddel vir emosionele uitdrukking en ontspanning
Vorme van spel	<ul style="list-style-type: none"> • Ontspanningspel: "Musical chairs" en Koorantdans • Gedramatiseerde spel: Mimiek • Kreatiewe spel: Gevoelsgesiggies op papierborde
Selfbewustheid: Gestaltperspektief	<ul style="list-style-type: none"> • Bewustheid van persoonlike gevoelens • Bewustheid van verskillende emosies verhoog • Bewustheid van ander se emosies
Inherente emosionele vaardighede	<ul style="list-style-type: none"> • Kinders het die vermoë om bewus te raak van hul emosies, dit uit te druk, te onderdruk of weg te steek
Aangehegte hulpmiddels	<ul style="list-style-type: none"> • Gevoelsgesiggies (Bylaag C)
SESSIE 2	EMOSIONELE BEWUSWORDING
Doelstelling	Om die kind se bewusheid van aggressie te verhoog en waar te neem of musiek 'n effek daarop het.
Doelwitte	Om bewusheid te verhoog deur: <ul style="list-style-type: none"> • 'n fiktiewe verhaal van 'n vliegtuig wat neerstort voor te lees • middel van hul sintuie deur musiek hard en sag te speel • die effek van musiek aan te spreek
Vorme van spel	<ul style="list-style-type: none"> • Kreatiewe spel: Teken gevoelsgesiggies • Bibliospel: Verhaal van die vliegtuig • Ontspannende spel: Musiek
Bewustheid: 'n Gestaltperspektief	<ul style="list-style-type: none"> • Bewustheid van aggressie verhoog • Toestemming om woede te mag ervaar • Sensoriese kontakmaking verhoog bewussynskontak en emosionele kontak • Bewustheid ten opsigte van keuses • Bewustheid ten opsigte van persoonlike keuses
Inherente emosionele vaardighede	<ul style="list-style-type: none"> • Kinders toon reeds 'n afname in egosentriese denke en as gevolg hiervan kan hulle empatie toon • Lojaliteit en vertroue is belangrik vir kinders in die middelkinderjare
Aangehegte hulpmiddels	<ul style="list-style-type: none"> • Fiktiewe verhaal van 'n vliegtuig wat neerstort (Bylaag D) • Gevoelsgesiggies (Bylaag C)

SESSIE 3	EMOSIONELE BEWUSWORDING (vervolg)
Doelstelling	Om waar te neem watter effek aggressie in 'n video op die kinders het.
Doelwitte	Om bewusheid van aggressie te verhoog deur: <ul style="list-style-type: none"> • aggressiewe uittreksels uit 'n video • 'n prent van woede te teken
Vorme van spel	<ul style="list-style-type: none"> • Kreatiewe spel: teken gevoelsgesiggies • Bibliospel: video: Scoobey Doo • Kreatiewe spel: teken 'n prent oor woede
Bewustheid: 'n Gestaltperspektief	<ul style="list-style-type: none"> • Bewustheid ten opsigte van keuses • Bewustheid van emosies verhoog
Inherente emosionele vaardighede	<ul style="list-style-type: none"> • Kinders beskik oor verbeterde emosionele ontwikkeling en kan hulself in ander se situasies plaas
Aangehegte hulpmiddels	<ul style="list-style-type: none"> • Video is beskikbaar
SESSIE 4	EMOSIONELE VERSKILLE
Doelstelling	Om bewustheid oor die verskille ten opsigte emosionele belewenisse tussen seuns en meisies te verhoog
Doelwitte	Om proefpersone se bewustheid te verhoog deur: <ul style="list-style-type: none"> • verskille tussen seuns en meisies se emosionele belewenisse uit te lig • bewys dat hierdie verskille aggressie kan aanwakker • musiek te benut
Vorme van spel	<ul style="list-style-type: none"> • Kreatiewe spel: teken gevoelsgesiggies • Bibliospel: Geskrewe lys van verskille (Bylaag E & F)
Bewuswording: 'n Gestaltperspektief	<ul style="list-style-type: none"> • Verhoogde bewustheid van emosionele verskille tussen seuns en meisies
Inherente emosionele vaardighede	<ul style="list-style-type: none"> • Die kind in die middelkinderjare beskik oor emosionele buigsaamheid en onderskeiding • Emosionele belewenisse gee aanleiding tot kognitiewe bewustheid
Aangehegte hulpmiddels	<ul style="list-style-type: none"> • Verskille soos aangedui deur die seuns (Bylaag E) • Verskille soos aangedui deur die meisies (Bylaag F)
SESSIE 5	FISIESE-, KOGNITIEWE- EN EMOSIONELE BEWUSWORDING
Doelstelling	Om bewustheid te verhoog oor die verband tussen aggressie en fisiese-, kognitiewe- en emosionele prosesse
Doelwitte	Om bewustheid te verhoog deur: <ul style="list-style-type: none"> • 'n fiktiewe verhaal te lees • waarneming van maats se gesigsuitdrukkings • 'n praktiese werksvel bestaande uit 'n mens tekening waarop die fisiologiese effek van aggressie en woede geïdentifiseer word • 'n vasvra te hou oor Conrad se storie • praktiese tegnieke vir gevoelsuitinge te bespreek
Vorme van spel	<ul style="list-style-type: none"> • Kreatiewe spel: Teken gevoelsgesiggies

	<ul style="list-style-type: none"> Bibliospel: Werksvelle en gesprekvoering
Bewustheid: 'n Gestaltperspektief	<ul style="list-style-type: none"> Agressie en woede het 'n fisiese, kognitiewe en emosionele komponent My liggaam en emosies is waardevol
Inherente emosionele vaardighede	<ul style="list-style-type: none"> Kinders toon reeds 'n afname in egosentriese denke en as gevolg hiervan kan hulle empatie toon Kinders beskik oor die vermoë om tussen aanvaarbare- en onaanvaarbare gedrag te onderskei
Aangehegte hulpmiddels	<ul style="list-style-type: none"> Fiktiewe verhaal (Bylaag G) Mens-tekening (Bylaag H)

Die totale ontwikkeling van die kind in die middelkinderjare kan in vier ontwikkelingsareas onderverdeel word, maar kan nie as afsonderlike areas geskei word nie. Die vier areas is die emosionele, kognitiewe, sosiale en fisiese komponente van die kind se ontwikkeling. Vir die doeleindes om die effek van musiek op die emosionele areas vas te stel, was dit ook deur middel van die empiriese ondersoek belangrik om die emosionele vaardighede waарoor die kind, beskik waar te neem.

Tydens die **emosionele ontwikkeling** van die kind in die middelkinderjare lewensfase behoort hy oor emosionele vaardighede, aldus Ebersöhn en Eloff (2003:21) te beskik soos omgee, passie, wysheid, ondersteuningsvermoë, aanpassing en erkenning van gevoelens. De Klerk en Le Roux (2003:23) beklemtoon ontwikkelingsmylepale soos groepsbetrokkenheid, reëlgebondende spel, portuurgroepaanvaarding en verhoogde emosionaliteit. Vanuit die Gestaltbenadering vir die empiriese proses is gebruik gemaak van aktiwiteite, spelvorme en tegnieke waar musiek met projeksietegnieke gekombineer is ten einde vas te stel watter effek dit op die aggressieve laerskoolkind het. Uit die bevindinge van die empiriese het dit duidelik geword dat die musiek in hierdie navorsing bygedra het tot 'n groeps- en samehorigheidsgevoel en dat daar op 'n ontspanne wyse verhouding gebou kon word. Musiek het geleei tot sensoriese kontak deur middel van die sintuie. Die klanke van musiek maak die belewenis van emosies moontlik. Dit is egter belangrik om te onthou dat betekenisgewing en emosies wat ontlok word afhang van die kultuur, agtergrond, denkbeelde en verlede van die kind wat daarna luister.

Die gedragsreaksies van die kinder-respondente tydens aggressie word in Tabel 9 aangedui en daarna volg die bespreking daarvan.

Tabel 9: Gedragsreaksies van kinder-respondente tydens aggressie

Emosie	Onseker	Huil	Skree	Slaan deur toe
Aggressie	6	6	7	7
Totaal	6	6	7	7

Vanuit bogenoemde tabel het dit vanuit die empiriese ondersoek duidelik geword dat die kinder-respondente se emosionele reaksies in die volgende gedrag na vore kom, naamlik deur te huil, te skree of 'n deur toe te slaan en gevvolglik duï dit op aggressie as 'n emosie. Dit beklemtoon, aldus die navorsing, die belangrikheid daarvan om die kind te bemagtig om keuses te kan maak ten opsigte van alternatiewe vir sy gedragsreaksies, met ander woorde in plaas van om te huil, te skree of die deur toe te slaan, kies ek om te PRAAT oor my emosies, te gaan fiets ry, dit neer te skryf of 'n bal te gaan skop. Daardeur kan die kind bewus raak daarvan dat die proses vanaf sy emosionele belewenisse na sy gedragsreaksie positief kan verloop. Die kind se kognitiewe word as verdere ondersteuning by sy emosionele betrek.

Die **kognitiewe ontwikkeling** van die laerskoolkind stel hom daartoe in staat om, aldus Piaget (in Shaffer, 2002:255), te redeneer en sy denke so te organiseer dat hy oplossings vir probleme kan vind. Volgens Denham en Kochanoff (2002:249) duï dit daarop dat die kind in die middelkinderjare oor die vermoë kan beskik om te besef dat kognitiewe regulering van emosies moontlik is. Faupel, Herrick en Sharp (1998:20) het bevind dat die kind met ongehanteerde woede of aggressie meestal nie op skool vorder nie of 'n onderpresteerde is aangesien die onderwyser-leerder verhouding negatief beïnvloed word en hy sowel sy eie as ander kinders se leerervaring ontwrig. Dit sluit aan by die sosiale groei-proses wat deur aggressie beïnvloed word. Musiek het dus tydens die empiriese ondersoek 'n kognitiewe effek gehad aangesien dit deur die brein verwerk is en die aandagspan en kontak met die self gestimuleer en verhoog het.

Tydens die kind in die middelkinderjare se **sosiale groei-proses** word hy meer en meer bewus van 'n sosiale netwerk groter as dié met sy ouers (Gottman en Mettetal in Denham & Kochanoff, 2002:247). Dit bring mee dat die sosiale doelwit of ontwikkelingsmylepale sentreer rondom prtuurgroepaanvaarding en dus die vermoë om verhoudinge te stig, in stand te hou en hegte vriendskapsbande te sluit. Die empiriese ondersoek vir hierdie navorsing het gevind dat die benutting van musiek tot 'n groeps- en samehorighedsgevoel bygedra het. Die kinders wat spontaan in 'n kring begin dans

het, is deur die musiek daartoe aangespoor. Musiek het dus aansluiting gevind by die waarde van spel wat kenmerkend is van hierdie lewensfase.

Die kind se sensoriese kontak, as deel van sy **fisiiese groeiproses**, dra by tot bewussynskontak met homself, sy eie emosies en gedrag, sy omgewing en met ander mense (Joseph, 2004:28). Deur die kind dus te help om klank te waardeer, word sy sin vir en bewusheid van die self verhoog wat weer op sy sosiale verhoudings en kognitiewe ontwikkeling 'n invloed behoort te hê. Musiek, tydens die empiriese proses, is ervaar en beleef met die kind se liggaam as geheel wat sy sintuie insluit en het 'n effek op die ritme van sy liggaam gehad. Dit het dus aanleiding gegee tot fisiese-sensoriese kontakmaking.

4.3 SAMEVATTING

Die kwantitatiewe navorsingsproses is benut om aan te dui dat musiek 'n effek het op die aggressiewe laerskoolkind as geheel. Die empiriese navorsingsproses het oor vyf sessies gestrek waar die eksperimentele enkelstelselontwerp met die aangepaste subontwerp A-B-A-B tydens sessies twee tot vyf gerealiseer het. Tydens die eksperimente is waargeneem dat musiek 'n fisiese, kognitiewe, emosionele en sosiale effek het. Verskillende aktiwiteite en spelvorme is in samewerking met musiek as hulpmiddel gebruik ten einde waar te neem watter effek dit op die aggressiewe laerskoolkind het.

In hoofstuk vyf word gevolgtrekkings en aanbevelings gemaak na aanleiding van die empiriese studie en moontlike temas vir toekomstige navorsing word ook genoem. Die moontlike leemtes van die studie word ook uitgelig.

